

Eski Önasya'dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri

Doç. Dr. A. Tuba ÖKSE*

Özet: Su kaynakları tarımcı toplumlarda tarlaların bereketi ile bağlantılıdır. Doğanın mevsimlik döngüsü ile bitkilerin köklenmesi ve hasatının su kaynaklarına bağımlı olması, Eski Önasya'da dini bir kavram haline gelmiştir. Bu kapsamda ortaya çıkan mitolojik öyküler ve ritüel uygulamalar, arkeolojik verilerde izlenebilmekte ve yazılı kaynaklara göre yorumlanabilmektedir. Bereket kültürüne ilişkin tapınaklar ve açık hava tapınakları, nehirler ve pınarlar gibi doğal su kaynakları yanına kurulmuşlar, ya da tapınaklar yakınına kuyular açılmıştır. Doğanın ilkbaharda yeniden canlanması ve sonbaharda ürünün hasat edilmesi, tanrılara yapılan sunular eşliğinde bu tapınaklarda kutlanmıştır. Tahılın su ile birleşmesi, doğanın yeniden canlanmasını ve tarlalara tohum atılmasını simgelemiştir. Göller ve havuzlar yağmur yağdırma törenleri için kullanılmışlar ve sunular, öteki dünyaya giriş kapıları olduklarına inanılan çukurlara bırakılmış ya da pınarlara dökülmüşler, ayrıca, tanrıların ritüel yemeklere katılmalarının sağlanması için tütsü kullanılmıştır. Bu uygulamalar çağlar boyunca Önasya'da yaşatılmış ve kısmen günümüze kadar ulaşmış geleneklerdir.

Anahtar Sözcükler: Bereket Kültü, Su Kültü, Bitki Kültü, Yeni Yıl

1. Giriş

Tüm canlılarda olduğu gibi, insan hayatındaki en önemli mücadele besin elde etmeye yöneliktir. İnsanların besin gereksinimini karşıladığı bitkilerin yetişmesi için su ve toprak, hayvanların üremesi ve büyümesi için de su ve bitkiler gerektiğinden, insanlık tarihinin başlangıcından beri bu maddelere verilen önem, bunları dinsel kavramlar haline getirmiştir. Toprak, su ve bitkiler tanrısallaştırılmış, doğanın mevsimlere göre gösterdiği yaşam döngüsü mitolojik öykülere konu edilmiştir. Canlılara hayat veren suyu ve kış sonunda doğanın yeniden canlanmasına bağlı olarak ortaya çıkan bereketi elde edebilmek için çeşitli dinsel törenler düzenlenmiş ve bunlar için tapınaklar yapılmıştır.

Bu çalışmada insanların en çok gereksinim duyduğu su ve besinin bereketli olmasına etki ettiğine inanılan mitolojik öykülerin ışığı altında çeşitli inanışlar

---

* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü / ANKARA
okse@hacettepe.edu.tr

ve bu inanışlar doğrultusunda uygulanmış çeşitli dinsel törenler ele alınmıştır. Eski Önyasya yazılı kaynaklarında anlatılan bu uygulamalar, belirli zaman dilimlerinde kutlanan bayramlara dönüşmüştür. Kutlamaların gerçekleştirildiği kutsal mekanlar ile uygulanan ritüellere ilişkin kalıntıları içeren arkeolojik veriler, antik kaynakları desteklemektedir. Her ne kadar araştırmamız daha ziyade antik dönem ve Roma Bizans çağlarında yoğunlaşsa da, günümüze uzanan bazı uygulamalara da değinilmiştir. Nitekim etnolojik verilere göre bazı gelenekler günümüzde yaşatılmaya devam edilmektedir.

2. Toprak ve Su

Tarım bereketli toprak ve yeterli su kaynaklarına bağlıdır ve suyun miktarı da iklimsel değişimlere göre değişir. Toprak canlıları içerisinde barındıran ve besleyen, yaşam mekanı sağlayan koruyucu alan, su ise yaşam iksiridir. Toprağın içindeki su pınarlar, nehirler, göller halinde ortaya çıkarken, yağmur olarak da gökten inmekte ve toprağa katılarak bitkilerin çoğalmasını sağlamaktadır. Bu nedenle canlıların büyüüp geliştiği toprak ile yer altı suyu ve yağmuru getiren gök, Eski Önyasya toplumlarının ana dinsel öğelerini oluşturmuştur. Bu iki öge zamanla toprağı simgeleyen Ana Tanrıça (Toprak Ana) ve suyu simgeleyen Su Tanrısı veya Hava Tanrısından oluşan baş tanrı çifti haline gelmiştir.

Tanrı Çiftleri

Eski Anadolu'da Ana Tanrıça *Kubaba* idi (Gusmani 1969: 158-161; Showerman 1969; Klengel 1989: 465; Haas 1994: 406). Hititlerin "Arinna Kenti Güneş Tanrıçası" ve Hava Tanrısı'nın eşi, Toprak Tanrıçası *Wurunşenu* (Klengel 1989: 53-54, 243) ile eşdeğer sayılan *Kubaba Alalah*'da yaşamın ve hayvanların bereketinden sorumlu olan tanrı *LAMMA* nın eşi, MÖ. 18. yüzyılda Karkamış kentinin tanrıçasıydı. Ana Tanrıçanın farklı isimleri Eski Assur kaynaklarında *Kubabat*, Frig kaynaklarında *Kybele*, Lidya'da *Kybebe*, Likya'da *Kuvava* olarak geçmektedir (Gusmani 1979) ve Eski Yunan'da *Artemis* adını almıştır.

Eski Mezopotamya inancında dünyanın yaratıcısı olan *AB.ZU/apşu* "yaşam suyu" ve "taze su okyanusu" anlamına gelir ve yer altı sularını, pınarları ve nehirleri besler (Ebeling 1938: 375-376). Sumerlerin baş tanrısı *ENKI* "Abzu'nun efendisi"dir ve Semitik Mezopotamya toplumlarının Su Tanrısı *Ea* ile eşdeğerdir. Yağmura dayalı tarımı Sumerlerde "Rüzgarın efendisi" olarak nitelenen *ENLIL* ile Hava Tanrısı *AN* sağlamaktadır. Hititlerde de hava tanrısı aynı işleve sahiptir ve Hitit Ana Tanrıçasının eşidir (Klengel 1989: 53-54, 243). Bu tanrı çifti Eflatunpınar anıtında tahtlarında oturur biçimde betimlenmiştir (Bittel 1953: 4; Kohlmeyer 1983: 40).

Pınar tanrıçaları da çoğu kez bitki tanrılarının sevgilileriydi (Haas 1994: 446). Suriye pınar tanrıçası *Šala* ile *Dagān*, Hitit pınar tanrıçası *Hatepuna/Hatepinu* ile *Telipinu* ve Hatti tanrıçası *Tassuwašši* ile "Nerik Hava Tanrısı" birer tanrı çifti olarak nitelenmişlerdir. Bitki tanrıçaları da genellikle yer altı su kaynakları ile ilişkilendirilmişlerdir. Emar'da Bitkiler Tanrıçası *Išhara*'nın ırmaklar ve pınarlara da hükmettiğine inanılmış ve çoğu kez ırmakların tanrıçası *Baliha* (Balih) ve *Habūrītum* (Habur) ile birlikte anılmıştır (Haas 1994: 393-397). Kizzuwatna'lılar, bitkilerin büyümesi üzerinde etkisi olduklarına inandıkları bu tanrıçaya, dünyayı terk etmemesi için ilkbahar bayramlarında yakarmışlardır. Ugarit bitkiler tanrıçası *Aštar* da su kaynaklarından sorumlu olan yer altı tanrısı *Aštar* ile bağlantılı görülmüştür (Klengel 1989: 279).

Kutsal Su Kaynakları

Eski Önasya'da yer altı su kaynakları, kuyular ve içlerinden su çıkan mağraların tanrıların ve ruhların dünyaya çıktıkları geçitler olduğuna inanılır (Macqueen 1959: 173; Segal 1970: 48-49, 53-54; Hawkins 1990: 314), diriliş ritüellerinde tanrıların pınarlar, denizler, nehirler, ateş, dağlar, gök ve sunular için kazılmış olan çukurlardan gelmesi beklenirdi (Haas ve Wilhelm 1974: 145, 177, 243).

Boğazköy "Südburg" yazıtında (Hawkins 1990: 314; 1995: 23, 44-45) ve Elbistan Karahöyük stelinde geçen ^dKASKAL.KUR, "yer altına yapay giriş" olarak tercüme edilmektedir (Hawkins 1993: 274-275, 277). Bu terim yer altı sularının yer yüzüne çıktığı noktalar için de kullanılmıştır (Gordon 1967: 70 v.d; Otten 1976-1980: 464). Troia'daki kaynak mağara (Korfmann 1998: 57) ve Boğazköy-Yazılıkaya B odası (Hawkins 1998: 76) ^dKASKAL.KUR olarak nitelenmektedir.

Assur kralları I. Assur-uballit (Oberhuber 1972: 158) ve Sanherib (Ebeling 1954: 6) *Akītu* tapınaklarının bahçelerindeki sulama kanallarına serin pınar suyu sağlamak için kuyular açtırmıştır (Ebeling 1931: 50, 135; Heinrich 1982: 276). Boğazköy 1. Tapınak yakınındaki yer altı su kaynağına ulaşan merdivenli yapının da ritüellerde kullanmak üzere temiz kaynak suyu elde etmek için inşa edildiği öne sürülmektedir (Neve 1969-1970: 98-99).

Hitit (Bittel 1976: 185-197; Bittel v.d. 1967; Ökse baskıda) ve Frig (Barnett 1953: 80-82; Haspels 1971) kaya tapınakları bir nehir, pınar ya da havuz yakınlarındaki kayalara oyulmuşlardır. Fenike'deki *Aštarte* tapınakları da pınarlar ya da nehir kenarları gibi su kaynakları yakınına kurulmuştur (Groenewoud 2001: 141-151). Bunlar arasında kutsal olduğuna inanılan Afqa (Nahr el-İbrahim) ırmağının kaynağı da yer alır. Palmyra'daki *Bel* tapınağı da kutsal sayılan bir pınar yakınına kurulmuş ve sunular bu pınara akı-

tlmiştir (Segal 1970: 48). Buradaki su kültü kapsamındaki kutlamalar tanrı *Nabu ve Bēl* için Selevkoslar döneminde de sürdürülmüştür. Sâbiler ünlü Ortaçağ kenti Harran'da bulunan Ay Tanrısı Tapınağı yakınındaki "Su İdolü"nü bulduğu kutsal mekana her 20 Nisan'da sunular yapmışlar, Hierapolis'deki kutsal havuzlar Hristiyan döneminde ve sonrasında da önemini korumuştur (Segal 1970: 54). Anadolu'da halen bazı pınarlar ya da kuyuların kutsal olduğuna inanılmaktadır. Bunlar arasında Şanlıurfa'daki Halil ür-Rahman gölü de yer alır.

3. Mevsimlik Yaşam Döngüsü

İlkbahar'da havaların ısınmasıyla birlikte eriyen karlar su kaynaklarını güçlendirir, topraktan tohumlar filizlenir ve bitki dünyası yeni bir yaşama başlar. Su kaynakları yazın azalır, sonbaharda ürün hasat edilir ve bitkiler ölür, tohumları toprağın içine düşer ve bir sonraki ilkbaharda yeni bitkiler halinde yaşama döner. Bu yaşam döngüsü Eski Önasya'da bereket tanrılarının ölmeleleri ve yeniden doğmaları ile simgelenen Mitolojik öykülere konu olmuştur (Macqueen 1959: 173-175; Steiner 1957-1971: 314). Bu öykülerin çoğunda esas konu bir tanrı ya da tanrıçanın yer altı dünyasına inişi ve tekrar dünyaya dönüşüdür. Bereket tanrılarının bu yaşam döngüsü, bitkilerin yaşam döngüsünü etkiler. Tanrıların yer altına inişleri sırasında bitkiler ölür ve tanrılar dünyaya geri dönünce bitkiler de canlanır.

Ölen ve Dirilen Tanrılar

Mezopotamya bereket tanrısı *DUMUZI/Tammuz*'un yer altı dünyasına inişi, doğanın yaşam döngüsünü simgeleyen bir mitolojik öyküdür (Kramer 1973, 83-85). *Tammuz* Savaş Tanrıçası *INANNA/Ištar*'ın kardeşi ve eşidir. Tanrının Yeraltı Tanrıçası *EREŠ.KI.GAL/Ereškigal*'in (Ugaritice *Arsy*, toprak anlamına gelir) hükmettiği yer altı dünyasına inişi ile bitkilerin büyümesi durur ve hayvanlar çifleşmez olur. Tanrı *EN.AN.KI/Ea Tammuz*'un yılın yarısında dünyaya dönmesini ve *Ištar* ile birleşerek doğanın yeniden canlanmasını sağlar. Bu öyküde *Tammuz*'un *Ištar* ile birleşmesi tohumlanmayı, *Ea* da bu tohumların su ile birleşerek filizlenmesini simgeler.

Eski Mısır mitolojisinde *Osiris*, bitkiler tanrısıdır ve erkek kardeşi ve yer altı tanrısı *Seth* tarafından Nil nehrinde öldürülür (Erman 1934: 40 ff., 68-75). Kız kardeşi ve eşi olan savaş tanrıçası *Isis*, *Osiris*'i tekrar yaşama döndürür, ancak *Seth* onu tekrar öldürür ve gövdesini parçalara ayırarak dağıtır. *Isis*, *Osiris*'in parçalarını toplar, gövdesini tamamlayarak onu tekrar yaşama döndürür. *Isis*'in *Osiris*'in parçalarını topladığı yerler daha sonra "Osiris Mezarları" olarak tapınılan yerler haline gelmiştir. Bu yerlerde Eski Mısırlılar tanrının heykellerini gömerlerdi ve *Osiris*'in ölümü ürünün hasat edilmesini simgeler-

di. Tanrının tekrar tapınağına dönmesi tohumların filizlenmesini simgeler ve bu olay kutlanırdı (Erman 1934: 378).

Bereket tanrısı *Ba'al*'in öyküsü de buna benzer. Mitolojik metinler, yer altı tanrısı *Môt*'un erkek kardeşi *Ba'al*'i öldürdüğünü anlatır. Kız kardeşi, savaş tanrıçası *Anat*, yer altı dünyasına inerek onu dünyaya geri getirir, *Môt*'u kılıçla parçalar, parçalarını yakar, öğütür ve tarlalara serper (Dussaud 1934: 302; 1935: 179-180; Aistleitner 1964: 11-23; Driver 1956: 10-20, 72-120; Pope ve Röllig 1965: 300-301; Ginsberg 1973: 93 v.d, 112-114; Caquot 1993: 179). *Anat*'ın bu davranışı tohumların tarlaya serpilmesini simgeler. *Môt*'un ölümü *Ba'al*'in doğumudur ve doğanın yeniden canlanması ile yeni yılın başlangıcını simgeler. *Marduk* için yazılmış olan bir şarkı metni, *Bêl*'in nasıl yakıldığını ve nasıl tekrar yaşama döndüğünü ve tohumların nasıl büyüdüğünü anlatır (Ebeling 1931: 24-25). Bu öyküde *Anat*'a *Ba'al*'in yeniden doğması çabalarında yardımcı olan Baştanrı *El*'dir. Bu öykü *Ba'al*'in evinde cenaze sunuları yapılması ve barış yemeği yenmesi ile son bulur (Ginsberg 1973: 119).

Ba'al'in Ugarit'de bulunan stelleri, bu tanrıyı hava tanrısı kimliğinde göstermektedir (Dussaud 1935; Pope ve Tigay 1971: 119, 124; Koch 1979: 465-468; Wiggins 2000: 578, 597-598). Yağmurun hava tanrısı ile ilişkili olduğu ve tohumların yağmurla temas etmesi sonucunda bitkilerin büyümesi göz önüne alındığında, *Ba'al* aynı zamanda bereket tanrısı kimliğine sahip görünmektedir.

Fenike mitolojisinde *Adon/Eshmun* ile *Astarte*, *Tammuz* ve *Ba'al* öykülerinin daha geç dönemdeki örnekleridir (Groenewoud 2001: 151). Bu tanrıların tapınımı yıllık yaşam döngüsünü simgeleyen kutsal su ile ilişkilidir. Kutsal suyun yükselmesi ilkbaharı, düşmesi kuru mevsimleri simgeler. İbrani mitolojisinde bereket tanrısının rolünü *Yahweh* üstlenir (Hermann 1979: 374). Yer altına inen tanrı ve onu kurtaran tanrıça öyküsü MÖ. 1. binde Anadolu'da görülmeye devam eder. Frig mitolojisinde *Attis* ve *Kybele* öyküsü de aynı motifleri içerir (Çapar 1979: 178-180). Pessinus da geçen öyküde Ana Tanrıça *Kybele*, Sakarya nehrinin torunu *Attis* ile birleşir, böylece toprakta gömülü olan tohumlar da su ile birleşerek filizlenir (Barnett 1953: 80).

Eski Yunan ve Roma mitolojisinde aynı öyküyü *Adonis/Bacchus* ve *Aphrodite/Venus* canlandırır. *Adonis*'in ölümü ve yeniden doğuşu, pınarlardaki su seviyesindeki değişiklikleri simgeler (Schaeffer 1939: 49 Groenewoud 2001: 139-159). *Demeter* inancı da mevsim döngüsü ile ilişkilidir. *Demeter/Ceres/Cerere*'nin adı "tahılı büyüten toprak" (Robertson 1996: 302), oğlu *Pluton*'un adı "toprağın içinde saklı olan tohum" anlamına gelir. Bu öyküde Yeraltı Tanrısı *Hades/Pluton/Orkus Demeter*'in *Zeus*'tan olan kızı *Core/Persephone*'yi kaçırmak için yer altı ülkesine götürür ve bereket dünyaya

veda eder (Moortgat 1949: 144; Showerman 1969: 21, 73; Robertson 1996: 290 ff). Baştanrı Zeus dünyada tekrar ürün yetişmesini sağlamak için Demeter ile Hades'in buluşarak tanrıçanın kızını yılın üçte birinde yanına alması için anlaşmalarını sağlar. Bu anlaşma tanrıçanın Eleusis'deki sarayında yenen yemek ile kutlanır.

Kaybolan Tanrılar

Hitit mitolojisinde yaşam döngüsünü konu alan öykülerden bazıları hiddetli bir tanrının ortadan kaybolmasını konu almıştır. Hitit bereket tanrısı *Telipinu* diğer tanrılara kızdığı için ortadan kaybolmuştur (Götze 1973: 87 v.d; Steiner 1957-1971: 314) ve bunun sonucu olarak tohumlar büyümemiş, hayvanlar yavrularını beslememiştir. Bunun üzerine diğer tanrılar onu arayıp bulurlar ve bereket dünyaya döner.

Hitit mitolojisinde bir diğer kaybolan tanrı öyküsü Nerik Hava Tanrısına aittir (Haas 1994: 603-605). Öyküde tanrı insanlara zarar olarak yeraltı dünyasına inmiş ve bu nedenle kurak bir dönem başlamıştır. Büyük olasılıkla kurak bir dönemde Kızılırmak'ın kollarından bazılarının kuruyarak kayboluşlarından esinlenen bir başka öyküde tanrı, *Marašanta* (Kızılırmak) nehrinin yatağını değiştirmiştir. Bu öyküde de tanrının geri gelmesi için dinsel törenler düzenlenmiştir.

Tanrıların Mücadeleleri

Hitit mitolojisinde yaşam döngüsünü konu alan diğer öyküler iki tanrının veya kıtlık ile bolluğun mücadelesi ile simgelenir. Hitit ve Hurri mitolojisinde yer alan *Kumarbi* öyküsü, tahıllar tanrısı *Kumarbi* ile hava tanrısı *Teššop*'un mücadelesini konu alır. Bu öykü Hurrielerin *Hazzi* dağı, Ugarit'in *Ba'al* döngüsünde adı geçen *Sāpōn* dağında, Asi ırmağının güneyindeki modern Cebel al-'Aqra dağında geçer (Haas 1994: 82-85, 99). *Kumarbi*, *Teššop*'u yer altı dünyasına götürür. Bu davranış ilkbaharda ve yeni tarım mevsiminin başında tarlaların tohumlanmasını simgeler.

Başka bir öykü hava tanrısı ile yılan ejderi *Illuyanka* arasındaki mücadeleyi konu eder. Ejder *Kumarbi*'nin yanında büyümüştür ve Mısır'daki *Mōtu* ile eşdeğerdir (Haas 1994: 104-105). Bu öyküde de hava tanrısı dünyayı yılın bir yarısında yönetirken, yılan ejderi diğer yarısında yönetir. Bu mitolojik döngü, Eski Yunan ve Roma döneminde Hesiod'un Theogoni'sindeki *Kronos* inancı ile sürmüştür.

4. Yeni Yıl Bayramları

Doğanın canlanması Eski Önyasya'da bahar aylarında düzenlenen bayramlarla kutlanmış, tanrılara su ve çeşitli içecekler ile kurban edilen hayvanların parçaları ve çeşitli tarım ürünlerinden oluşan besin maddeleri sunulmuştur

(Pallis 1926: 167-168, 215; Ebeling 1931; Köcher 1952: 198-200; Kühne 1993: 265-271).

Bu bayramlarda yaratıcı nehri simgeleyen tütsü (Ebeling 1931: 91; Köcher 1952: 198; Kühne 1993: 267) sedir, çam ve selvi gibi kokulu ağaç kabuklarının yakılmasıyla elde edilmiştir (Köcher 1952: 200). "*Ištar*'ın yer altına inışı"ni konu alan metinde tütsünün *Tammuz* ve ölülerin ruhlarını dünyaya çağırarak için yakıldığı anlatılmaktadır (Kramer 1973: 85). Tütsünün göğe doğru yükselen dumanının tanrılarla iletişimi sağladığı inancı doğrultusunda Eski Anadolu'da (Haas ve Wilhelm 1974: 145, 235; Haas 1994: 152, 297) ve *Osiris* ritüellerinde tütsü yakılmıştır (Erman 1934: 177). Bitkilerin tekrar canlanması ve büyümesine ilişkin mevsim döngüsü, tahıl ile sembolize edilmiştir ve kutlamaların sonunda toplu yemek yenmiştir (Frankena 1953: 67; Postgate 1974: 56-61).

Mısır

Eski Mısır'da tarım mevsiminin başlangıcı, Haziran ayında batı Afrika'da yağan muson yağmurları sayesinde Nil nehrinin kabarmasıyla bağlantılıydı. Nil nehri Temmuz'da kabarmaya başlayarak Ekim ayına kadar dört ay boyunca tarım yapılmasını sağlar. Nehrin Haziran ortalarında kabarmaya başladığı *Hoiach* ayında bayram kutlamaları yapılmıştır (Erman 1934: 377-378; Montet 1975: 25-26). Köklenmiş tahıl *Osiris*'in dirilişini simgelemekteydi ve bu bayramda çamur ve tohumlarla biçimlendirilen figürinlerin (*Osiris* Yatakları) filizlenmesiyle *Osiris*'in, dolayısıyla doğanın dirildiğine inanılırdı (Raven 1982: 30-33). Bu uygulama Eski Yunan ve Roma'da da devam etmiştir.

Mezopotamya

Eski Mezopotamya'da yeni tarım mevsiminin, dolayısıyla yeni yılın başlangıcı, *akītu* bayramları ile kutlanırdı (Pallis 1926; Frankena 1953: 71-73; Brinkman v.d. 1980: 265; Garelli ve Leibovici 1993: 122; Sallaberger 1999: 291-294; Pongratz-Leisten 1999: 294-297; Haas 1999: 298) ve bahar başlangıcı Mezopotamya yılının ilk ayı olan *Nisan/Nisannu* ayının dördüncü günüydü. Bir Yeni Assur kralının yer altı dünyasına inişini konu alan metinde (Pallis 1926: 144; Ebeling 1931: 2, 7) anlatılan *aqīt-séri* bayramında libasyon, kurban ve tütsü yakma dışında, ölülere de sunular yapılmıştır (Pongratz-Leisten 1999: 294). Assur ve Babil'de kutlanan *akītu* bayramı sırasında tanrıların heykelleri şehrin duvarlarının dışına çıkan geçit yolu boyunca taşınır ve bir kanal yakınına ya da bir *akītu* tapınağına getirilir, *Tammuz* ile *Ištar*'ın birleşmesi bayram sırasında *Ištar* rahibelerinin rol aldığı "kutsal evlilik" ile canlandırılır, tapınağın bahçesinde tanrılar ve ataların ruhları için kurbanlar yapılır ve topluca yemek yenirdi (Postgate 1974: 59). Nuzi takvi-

mine göre bu mevsim Martta tarlalara tohum atılmasıyla başlar ve Haziran-Temmuz aylarında hasatla son bulur (Haas 1994: 82-85, 99).

Mezopotamya'da yeni yılın başlangıcı *akītu* tapınaklarında kutlanmıştır (Zimmer 1926: 20; Falkenstein 1959: 147-166; Heinrich 1982: 275-277; Haas 1994: 603). "Akitu evi" kentteki bir tapınağın ya da sarayın bir bölümünde yer alabileceği gibi (al-Khalesi 1977), "steplerdeki *akītu* evi"nde de kutlanmaktaydı. Bu tapınaklar genellikle yerleşimlerin dışında pınarlı bir mağara, bir ırmak ya da bir sulama kanalı yanına kurulmuşlardır (Pallis 1926: 33-40, 71-72; Zimmer 1926: 20; Ebeling 1954: 5-8; Postgate 1974: 61-62, 67; Heinrich 1982: 249-251). M.Ö. 1. binde şehir dışına inşa edilen görkemli yapılara dönüşen bu tapınaklarda avlular, depo odaları, kutsal odalar, mutfaklar ve bahçeler bulunmaktadır (Postgate 1974: 56; Heinrich 1982: 250, 276). Yeni tarım mevsiminin başlangıcı ve dolayısıyla yeni yılın başlangıcının kutlandığı törenlere ev sahipliği yapan bu tapınaklar Selevkoslar dönemi sonuna kadar kullanılmışlardır (Frankena 1953: 69-70).

Anadolu

Hititler bereket tanrısı *Telipinu*'nun dönüşünü kurbanlar ve sunularla kutlamışlardır. İlkbahardaki *AN.TAH.ŠUM* bayramı, bu bayrama adını veren çiğdem (crocus) ilk çiçeğini açtığı zaman kutlanırdı (Macqueen 1959: 175; Güterbock 1960: 90-92; Houwnik Ten Cate 1986: 95-100; 1988: 167-179, 194; Kühne 1993: 234-238, 266; Hawkins 1998: 70; Nakamura 2002: 10-14; Haas 1994: 602 v.d.; 1999: 298). Kutlamalar sırasında hayvanlar kurban edilmiş, tanrılara tahıl ve içecek sunulmuştur.

Anadolu'da baharın başlangıcının kutlanması için Boğazköy'deki Hava Tanrısı ile Güneş Tanrıçası'na adanan Büyük Tapınak (Haas 1994: 775 v.d., 789 v.d.) ile Yazılıkaya'nın, Hitit panteonunun kabartmalarının bulunduğu A odasında (Bittel 1976: 210) kutlandığı öne sürülmektedir. Kuşaklı yakınındaki, Kulmaç dağlarının tepesinde yer alan *Šuppitaššu* Gölü ile yakınındaki, avlusunda *huwaši* taşları bulunan Hava Tanrısı tapınağında bahar bayramı kutlamalarının yapıldığı düşünülmektedir (Müller-Karpe 1996: 307, 312; Wilhelm 1997: 10). Benzeri bir tapınak alanı, MÖ. 8. yüzyıla tarihlenen Göllüdağ'da bulunmaktadır (Schirmer 2002: 214).

Eski Yunan ve Roma

Thera, Ionia, Cronia ve Atina'da bahar ve yaz bayramları *Cybele* ve *Demeter* tapınımı ile bağlantılıdır. Pessinus'da *Cybele* bayramları Nisan ayının dördüncü ve onuncu günleri arasında, tapınaklarda müzik eşliğinde kutlanır, süt ve arpa sunulur, bir tepe üzerinde kurbanlar kesilirdi (Çapar 1979: 178-180). Eski Roma'da 21-22. Martta kutlanan *Lavatio* bayramında ayrıca tütsü yakılırdı (Showerman 1969: 57; Robertson 1996: 243 v.d., 281 v.d.).

Hasat bayramında ise *Adonis/Bacchus* öyküsünde tanrının kendisini hadım etmesi ürünün hasadını simgelediğinden, tanrının ölümü için düzenlenen yas törenleri sırasında *Adonis* rahipleri de kendilerini hadım etmişler, katılımcılar dans, müzik ve çan sesleri arasında ağlamışlar, hasatı simgelemek için tahıl ve ekmek kurban edilmiş ve törenler kurban edilen hayvanların yendiği toplu yemekle sona ermiştir.

Ortaçağ ve Sonrası

Şanlıurfa'daki ünlü Ortaçağ kenti Harran'da Sâbî'lerin *Ta'uz* için yas tutmaları (Segal 1970: 44; Papke 1989: 195), Ezekiel'de İbrani kadınlarının *Tammuz* için yas tuttuklarının anlatılması (Hooke 1981: 41) ve günümüzde Yezidiler'in yas dönemleri (Frankfort 1934), bu eski geleneğin yansımalarıdır. Bu yas sırasında *Tammuz*'un gövdesini simgelemesi nedeniyle tahıl öğütülmez ve yenmez. İlkbahar bayramı Edessa'da (Şanlıurfa) MS. 5. yüzyıl sonuna kadar Mayıs ayında kutlanmıştır (Segal 1970: 105-106). Kutlamalar sırasında bir su kaynağı yanında tütsü ve lambalar yakılmış, sunular yapılmış ve müzik eşliğinde dans edilerek şarkılar söylenmiştir.

İlkbaharın başlangıcı halen 22 Martta Nevruz bayramı olarak kutlanmaktadır. Anadolu'da Mayıs ayının altıncı gününe rastlayan *Hidrellez* bayramı, *Hızır* (*Hidir*) ve *İlyas* peygambere göre adlandırılmıştır (Hasluck 1929: 319-322; Oğuz 1980: 117; Yörükân 1998: 120, 282). Bu isim Yunanca *Eliyah*, İbrani'de *Eliyah*, *Ilya* ve *Elisha*, Süryanice *Iliya* ile özdeştir. Bayram kutlamaları sırasında ateşler yakılır, toplu yemekler yenir, yöresel olarak kutsal sayılan mezarlar ziyaret edilir, kesilen kurbanlar dağıtılır (Oğuz 1980: 1161; Türk 2002: 43-47, 131-132). Altı Mayıs, Hıristiyan dünyasında *Hagia Yorgi* (St. Georges) günü olarak kutlanır. Hıristiyan aleminin ilkbahardaki ilk dolunaydan sonraki pazar günü kutlanan *Paskalya* bayramı ile Yezidi'lerin *İda İsa* bayramı (Showerman 1969: 110; Türk 2002: 128-130) da baharın başlangıcını simgeler.

Kitab-ı Mukaddes'te Nuh Peygamber'in gemisinde tufanın sonlarına doğru buğday ve baklagillerle yapılan aşurenin yenmesinden sonra suların çekilerek geminin karaya oturduğu anlatılmıştır. Bu kapsamda aşure, tufandan (ölümden) sonra yeni başlangıcı (dirilişi) simgeler. Geçen yüzyıla kadar Bursa'daki Sultan I. Murat türbesine ilk hasat edilen buğdayın kavru olarak bırakılması ve ziyaretçilerce yenmesi (Hasluck 1929: 106) ile halen Şanlıurfa'da bazı toplulukların baharın başlangıcını kavru olmuş buğday yiyerek kutlamaları, Eski Önasya geleneğinin günümüze yansımalarıdır.

5. Kıtık-Bolluk Döngüsü ve Yağmur

Dünyada küresel iklim değişikliklerinin dışında, bölgesel olarak yıllarca süren sulak ve kurak dönemlerin yaşandığı bilinmektedir. Bölgesel iklimlerde orta-

ya çıkan bu tür döngüler, zaman zaman canlıların besin bulmada zorluk çekmeleri ve bölgeyi terk etmek zorunda kalmaları ile sonuçlanmaktadır. Eski Önasya'nın yağmura dayalı tarımla geçinen toplumları için de bu dönemler zor geçmekteydi. Bu döngü de tanrılarla ilişkilendirilerek mitolojik öyküler üretilmiştir. Suriye'de yedi, Anadolu'da dokuz yıla yayılan bazı bayramlar, bölgede yaşayanların inançlarında önemli yer tutan kıtlık ve bolluk ya da yaşam ve ölüm arasındaki mücadeleye dayanmaktadır. Bu bayramlar yedi ya da dokuz yıl süren kuraklık dönemlerinde yağmur yağmasını sağlamak için uygulanan bazı büyü ritüelleri de içerir.

Yedi ve Dokuz Yıllık Bayramlar

Suriye'nin bereket tanrısı *Ba'al'e* ilişkin bir öyküde kızkardeşi ve eşi olan Savaş Tanrıçası *Astart*, bitkiler tanrıçası kimliğinde gösterilmiştir. Bu öyküde tanrıça yedi yıl boyunca tutsak tutulmuş ve ancak *Ba'al'in* *Jam* ile mücadelesinden sonra özgürlüğüne kavuşmuştur (Klengel 1989: 279-281).

Kuzey Suriye'de Hava Tanrısı olarak tapınılan *Dagān* yağmurdan sorumlu olması nedeniyle, aynı zamanda tahıl ve tarım tanrısıdır. *Dagān* Ugarit, Feni-ke ve İbrani dilinde tahıl anlamına gelir (Schmöckel 1938: 99-100; Edzard 1965: 49; Pope ve Röllig 1965: 277). *Dagān*'ın Orta Fırat havzasında tahıl ve yağmur anlamına gelmesi, Ugarit dilin'de *dgn* kökünün "bulutlu ve yağmurlu" anlamında da kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Fleming 1992: 240 ff, 245). *Dagān* için her yılın ilk ayında yedi gün süren *zukru* bayramına ilişkin ritüeller yedi yıla yayılmıştır (Haas 1994: 571-574; Fleming 1992: 231-255). Emar'da ele geçen *zukru* takvimine göre MÖ. 13. yüzyılda yeni yıl kutlamaları yılın ilk ayının 14-15. günlerine rastlamaktaydı. Bayram sırasında *Istar* ile sulama kanalları ve tahılın efendisi *Dagān* için nehir kenarlarında hayvanlar kurban edilmiş, çeşitli unlu gıdalar, bira, yağ ve meyş sunulmuş ve "kutsal birleşme" ritüelleri uygulanmıştır.

Hititlerin dokuz yılda bir kutladıkları EZEN-*purulliyaş* (Macqueen 1959: 175; Haas 1994: 465-467, 698-699), Suriye'nin *zukru* bayramı ile aynı niteliktedir. Hititlerin *Istar*'la özdeşleştirilen Tanrıça *Pirinkir* için uyguladıkları *Babilili* ritüeli sırasında yedi/dokuz pınara şarap, bira ve çeşitli ekmekler sunmuş, tutsüler yakılmış ve koyunlar kurban edilmiş, törenler Eski Önasya bereket ritüellerinde olduğu gibi, bir kayık modelinin nehre bırakılmasıyla son bulmuştur (Beckman 2002: 37, 39).

Mısır Firavun'unun gördüğü, yedi cılız devenin yedi tumbul deveyi yuttuğu rüyayı, Hz. Musa'nın, yedi bolluk yılından sonra gelecek olan yedi kıtlık yılı olarak yorumlaması, bu inancın daha geç dönemlerde de sürdüğünü göstermektedir.

Yağmur Yağdırma Törenleri

Eski Önasya'da tarım ürünlerinin bereketli olması için gereken yağmuru sağlamak amacıyla çeşitli törenler düzenlenmiştir. Telloh kentinde Yeni Sumer çağında inşa edilen ve "La Chapelle" olarak adlandırılan yer altı odası "Baba-kutsal alanı" yakınlarında yer alır. H. De Genouillac (1936: 13 v.d.) bu odayı kanallar tanrıçası *Nanše* ile ilişkilendirmiş ve kutsal alanın bir parçası olarak nitelemiştir. P. Neve (1971: 31) bu kutsal alanın bir yağmur kültü alanı olduğunu düşünmektedir.

Hititlerin *KI.LAM* bayramı da bir sunağın üzerine ekme bırakılarak uygulanan bir yağmur yağdırma töreni içermektedir (Wegner 1978: 404-406; Haas 1994: 760, 765). Bu tören sırasında iki çıplak insan bir teknenin içerisine çömelir, bir rahip ya da rahibe bu teknenin etrafında üç kez dönerek tekne içerisindeki insanların omuzlarından bira ve çeşitli içecekler dökerler, bir boynuzla üfleyerek gök gürültüsü sesini taklit ederlerdi. Yağmur yağdırma törenleri sırasında çıplak insan yerine bir hayvan ya da bir kukla üzerine pınar suyu dökmüşler ya da onları nehre, göle, pınara ya da içinde su bulunan bir tekneye batırmışlardır. III. Hattuşili döneminde Nerik kentinde yapılan yağmur yağdırma törenleri, içinde bir pınar bulunan mağralarda, pınara kan, çeşitli içecekler ve çeşitli hayvanlar kurban edilerek tanrının dünyaya geri dönmesini, dolayısıyla yağmurun yağmasını sağlamayı amaçlamıştır (Haas 1994: 603-605).

Hitit başkenti Boğazköy'de "Südplateau" üzerindeki, büyük olasılıkla kentin su deposu olarak inşa edilen havuzlar (Seeher 2001: 343, 348, 357), "Büyükkale"deki "Oberstadt 3" dönemi havuzu, 11. Tapınak yakınındaki tekne ve "Südteich"ın mülle dolmasından sonra buraya bırakılmış olan çok sayıda adak kabı (Seeher 2001: 353, 360) ile "Büyükkale" IVb tabakasındaki havuzda libasyon kapları bulunmuştur. P. Neve (1971: 13-19, 31 v.d.) bu havuzları Hitit kaynaklarında geçen pınar tanrıçalarına ait kutsal havuzlarla (Haas 1994: 627) ilişkilendirilmekte ve buralarda yağmur yağdırma törenleri düzenlendiğini düşünmektedir. Hitit inancına göre dağlarda yaşayan Hava Tanrısı'na yağmur getirmesi için düzenlenen törenler için çeşitli dağ ve kaya tapınakları inşa edilmiştir. Bunlar arasında bir havuz kenarına kaya blokları ile inşa edilmiş olan Eflatunpınar anıtı ile Splos dağındaki Niobe anıtı önemli yer tutar. Eflatunpınar'da baştanrı çiftinin üzerine oturduğu dağ tanrılarının su kanalları ile olan ilişkileri (Özenir 2001: 539-540) ile Niobe anıtında bir dağ üzerinde oturan hava tanrısı kabartmasının kayalardan akan pınarlarla olan ilişkisi (Kohlmeyer 1983: 31), bu açık hava tapınaklarının da yağmur yağdırma törenleri için kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

J. Börker-Klähn (2000: 38-41) Frig döneminde Döğer Asar Kale yakınındaki kayaya oyulmuş havuzun bir su kaynağı yakınındaki dağ üzerinde bulunması

nedeniyle bu tür havuzların yağmur yağdırma törenleri sırasında kullanılmış olabileceğini öne sürmektedir. Anadolu'da halen kutsal olduğuna inanılan bazı mezarların yer aldığı ve yakınında pınarlar bulunan tepelerde halen yağmur duaları düzenlenmektedir.

Eski Roma'da 27 Martta yağmur yağdırma amacıyla mevsimlik festivaller düzenlenmiş (Başgöz 1967: 305), Palmyra, Hierapolis ve Dura Europos'da su ve bereketin sağlanması için 20 Nisanda festivaller düzenlenmiştir (Segal 1970: 47-49).

Önasya'da halen bereket ve yağmur yağmasını sağlamak için çeşitli ritüeller uygulanmaktadır. Anadolu'da bazı dağları, pınarları ve üzerinde bir evliyaya ait olduğuna inanılan bir mezar ya da büyük bir ağaç bulunan dağ tepelerinde yağmur yağdırma ritüelleri uygulanmaktadır. Örneğin Boğazköy yakınlarındaki "Yağmurbaba Tepesi" üzerinde kutsal sayılan bir mezar ve çevresinde dairesel olarak sıralanmış taş bloklar yer almaktadır (Neve 1971: 37). Köyün yaşlıları bu tepede toplanıp taş bloklar üzerine oturarak yağmur için dua ederler, dua bitiminde tepenin kenarındaki pınardan su içerler, yanlarında getirdikleri ekmek ve taze soğanı topluca yiyerek töreni tamamlarlar. Bundan sonra yağmur yağdığı takdirde kadınlar derenin içerisine girip "Allah"ın adını zikrederek yağmuru kutlarlar. Bazı yörelerde yağmur yağdırmak amacıyla bir bez bebek üzerine su dökülmekte ve daha sonra bu bebek dereye atılmakta, yağmuru getirmeleri için melekleri uyandırmak amacıyla çanlar çalınmakta, kurban kesilip toplu yemek yenmektedir (Başgöz 1967).

Benzeri uygulamalar Önasya'nın bazı yörelerinde halen sürdürülmektedir. Horsabad yakınlarındaki bir köyde uygulanan yağmur yağdırma ritüeli sırasında birisi kadın kılığına girmiş, diğeri keçi postuna bürünmüş iki erkek dans ederken törene katılanlar sopalar ve çanlarla birlikte el çırparak şarkı söylemektedir (Frankfort 1934). Bundan sonra erkeklerden bir tanesi ölü taklidi yapar ve katılımcılar onun üzerine su atarak dirilmesini sağlamaya çalışırlar. Bunu izleyen danstan sonra katılımcılar, yanlarında yetirdikleri yiyecekleri topluca yerler ve yağmur için dua ederler.

6. Sonuç

Doğanın canlanması, bitki ve hayvanların büyüyüp çoğalarak yeni bir yaşama başlaması, Eski Önasya inancına göre her yıl sonbaharda ölümler ülkesine giden ve her ilkbaharda yaşama dönen bereket tanrılarıyla ilişkiliydi. Tohumlar Ana Tanrıçanın simgelediği toprağa, yani toprak anaya düşerek her ilkbaharda yeniden canlanmak üzere kış mevsimini ölümler ülkesinde geçirirlerdi. Bütün bu inançlar kapsamında yer altı tanrılarına, hava tanrılarına ve bereket tanrılarına sunular yapılarak toprağın ve dolayısıyla doğanın bereketli olmasının sağlanması gerekirdi.

Ürünün ve doğanın bereketini sağlayan yağmur ise hava tanrısı ile pınar tanrıçalarının elindeydi. Yağmurun dağlardan ovalara gelmesi ve pınarlar ile ırmak kaynaklarının dağlarda bulunması nedeniyle hava tanrısı dağlarla ilişkilendirilmiş, dağlar ve su kaynakları kutsal sayılmıştır. Yaşamın vazgeçilmez öğelerinden olan su hem kutsaldı, hem de tanrılara sunulan en önemli içecekler arasındaydı. Tütsü ve ateş yakılarak tanrılara yer yüzüne gelmeleri için dilekler gönderilirdi, yiyecekler sunulurdu ve tohumlar aracılığıyla doğanın canlandırılmasını simgeleyen törenler yapılırdı.

Zaman içerisinde tanrıların adları ve inançlar değişse bile bu uygulamaların günümüze kadar devam ettiğini görmekteyiz. Doğaya bağımlı yaşayan insanlar için yeni bir yılın başlangıcı, doğanın canlanması, suların çoğalması, tohumların köklenmesi ve dolayısıyla ilkbaharla özdeşti. Bu nedenle yeni yıl karların erimeye başladığı ve çiğdemlerin açmaya başladığı Mart ayı içerisinde başlardı ve yeni yıl kutlamaları da bu kapsamda ilkbahar ayları içerisinde gerçekleştirilirdi.

Günümüzde baharın başlangıcı ve doğanın canlanmasının kutlandığı bahar bayramları olan paskalya, hıdırellez ve nevrüz, Eski Önasya'daki yeni yıl kutlamalarının devamı niteliğindedir. Bu kutlamalar için özel tapınaklar yapılmasa da, kırlarda düzenlenen ve baharın gelişini kutlayan toplu piknikler sırasında eski gelenekler kısmen sürdürülmekte, mezarlar ziyaret edilmekte, pikniklerde müzik eşliğinde halay çekilmekte, şarkılar söylenmekte ve ateş yakılmaktadır. Günümüz insanı Eski Önasya'nın inanç dünyasındaki kökenlerini bilmeden bu en eski geleneği sürdürmektedir.

Kaynakça

- Aistleitner, J. (1964), *Die mythologischen und kultischen Texte aus Ras Schamra*, Bibliotheca Orientalis Hungarica 8. 2nd ed., Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Barnett, R. D. (1953), "The Phrygian Rock Façades and the Hittite Monuments", *Bibliotheca Orientalis*, 10: 78-82.
- Başgöz, İ. (1967), "Rain Making Ceremonies in Turkey and Seasonal Festivals", *Journal of American Oriental Society*, 87: 304-306.
- Beckmann, G. (2002), "Babylonica Hethitica. The 'Babilili-Ritual' from Boğazköy (CTH 718)", *Recent Developments in Hittite Archaeology and History. Papers in Memory of Hans G. Güterbock* (Ed.) K. A. Yener ve H. A. Hoffner Jr., Wionna Lake, Eisenbrauns, 35-41.
- Bittel, K., 1953. Beitrag zu Eflatun-Pınar. *Bibliotheca Orientalis* 10-1/2, 2-5.
- Bittel, K. (1976), *Die Hethiter. Die Kunst Anatoliens vom Ende des 3. bis zum Anfang des 1. Jahrtausends vor Christus*, München, Beck.

- Bittel, K., R. Naumann ve H. Otto (1967), *Yazılıkaya. Architektur, Felsbilder, Inschriften und Kleinfunde, Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orientgesellschaft* 61, Osnabrück, Zeller.
- Börker-Klähn, J. (2000), “Nachlese an phrygischen Fundplätzen”, *Realleksicon der Assyriologie*, 24: 35-69.
- Brinkman, J. A., M. Civil, I. J. Gelb, A. L. Oppenheim ve E. Reiner (1980), *Chicago Assyrian Dictionary* 11: N, Glückstadt, Augustin.
- Caquot, A. (1993), “Schöpfungsmythen der Kanaanäer”, *Die Schöpfungsmythen. Ägypter, Sumerer, Hurriter, Hethiter, Kanaaniter und Israeliten* (Ed.) M. Eliade, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 175-182.
- Civil, M., I. J. Gelb, A. L. Oppenheim ve E. Reiner (1971), *Chicago Assyrian Dictionary* 8: K, Glückstadt, Augustin.
- Civil, M., I. J. Gelb, A. L. Oppenheim ve E. Reiner (1977), *Chicago Assyrian Dictionary* 10: M, Glückstadt, Augustin.
- Çapar, Ö. (1979), “Roma Tarihinde Magna Mater (Kybele) Tapınımı”, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 29: 167-190.
- Driver, G. R. (1956), *Canaanite Myths and Legends. Old Testament Studies* III, Edinburgh, Clark.
- Dussaud, R. (1934), “Ba'al et Ben-Dagon das les textes de Ras-Shamra”, *Syria*, 15: 301-304.
- Dussaud, R. (1935), “Deux Stèles de Ras Shamra. Portant une dédicace au dieu Dagon”, *Syria*, 16: 177-180.
- Ebeling, E. (1931), *Tod und Leben nach den Vorstellungen der Babylonier*, Berlin, Leipzig, Gruyter.
- Ebeling, E. (1938), “Enki (Ea)”, *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie*, 2: 374-379.
- Ebeling, E. (1954), *Stiftungen und vorschriften für assyrische Tempel. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Institut für Orientforschung, Veröffentlichung* 23, Berlin, Akademie-Verlag.
- Edzard, D. O. (1965), “Mesopotamien. Die Mythologie der Sumerer und Akkader”, *Wörterbuch der Mythologie I* (Ed.) H. W. Haussig, Stuttgart, Klett, 17-140.
- Erman, A. (1934), *Die Religion der Ägypter. Ihr Werden und Vergehen in Vier Jahrtausenden*, Berlin, Leipzig, Gruyter.
- Falkenstein, A. (1959), “Akīti-Fest und Akīti-Haus”, *Festschrift Johannes Friedrich zum 65. Geburtstag gewidmet* (Ed.) R. von Kienle v.d., Heidelberg, Winter Universitätsverlag, 147-182.
- Fleming, D. E. (1992), *The Installation of Baal's High Priestess at Emar. Harvard Semitic Studies* 42, Atlanta, Scholars Press.
- Frankena, R. (1953), *Tākultu. De sacrale maaltijd in het assyrische Ritueel* 84, Leiden, Medeen overzicht over de in lisur vereerde goden.
- Frankfort, H. (1934), “A Tammuz Ritual in Kurdistan (?)”, *Iraq*, 1: 137-145.

- Friedrich, J. (1952), *Hethitisches Wörterbuch. Indogermanische Bibliothek, Wörterbücher 3*, Heidelberg, Winter Universitätsverlag.
- Garelli, P. ve M. Leibovici (1993), "Akkadische Schöpfungsmythen" *Die Schöpfungsmythen. Ägypter, Sumerer, Hurriter, Hethiter, Kanaaniter und Israeliten* (Ed.) M. Eliade, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 121-151.
- Gelb, I. J., T. Jakobsen, B. Landsberger ve A. L. Oppenheim (1956), *Chicago Assyrian Dictionary 6: H*, Glückstadt, Augustin.
- Gelb, I. J., B. Landsberger ve A. L. Oppenheim (1964), *Chicago Assyrian Dictionary 1: A 1*, Glückstadt, Augustin.
- Gelb, I. J., B. Landsberger, A. L. Oppenheim ve E. Reiner (1965), *Chicago Assyrian Dictionary 2: B*, Glückstadt, Augustin.
- de Genouillac, H. (1936), *Les Fouilles de Telloh 2. Époques d'Ur 3e Dynastie et de Larsa* Paris, Geuthner.
- Ginsberg, H. L. (1973), "Ugaritic Myths and Epics", *Ancient Near Eastern Texts According to the Old Testament I* (Ed.) J. B. Pritchard, Princeton, Princeton University Press, 92-132.
- Gordon, E. I. (1967), "The Meaning of the Ideogram 'KASKAL.KUR='Underground Water Course' and its Significance for Bronze Age Historical Geography", *Journal of Cuneiform Studies*, 21: 70-88.
- Götze, A. (1973), "A Hittite Myth", *The Ancient Near East I* (Ed.) J. B. Pritchard, Princeton, Princeton University Press, 82-91.
- Groenewoud, E. M. C. (2001), "Use of Water in Phoenician Sanctuaries" *Ancient Near Eastern Studies*, 38: 139-159.
- Gusmani, M. R. (1969), "Der Lydische Name der Kybele", *Kadmos*, 8: 158-161.
- Güterbock, H. G. (1960), "An Outline of the Hittite AN.TAH.ŠUM Festival" *Journal of Near Eastern Studies*, 19: 80-89.
- Haas, V. (1994), *Geschichte der Hethitischen Religion. Handbuch der Orientalistik. Der Nahe und Mittlere Osten 15*, Leiden, New York, Köln, Brill.
- Haas, V. (1999), "Neujahrsfest bei den Hethitern", *Reallexikon der Assyriologie*, 9: 298.
- Haas, V. ve G. Wilhelm (1974), *Hurritische und luwische Riten aus Kizzuwatna. Hurritologische Studien I. Alter Orient und Altes Testament 3*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag.
- Hasluck, F. W. (1929), *Christianity and Islam under the Sultans*, Oxford, The Clarendon Press.
- Haspels, C. H. E. (1971), *The Highlands of Phrygia. Sites and Monuments*, New Jersey, Princeton University Press.
- Hawkins, J. D. (1990), "The new Inscription from the Südburg of Boğazköy-Hattusha", *Archaeologischer Anzeiger*, 305-314.

- Hawkins, J. D. (1993), "The Historical Significance of the Karahöyük (Elbistan) Stele", *Anatolia and its Neighbours. Studies in Honor of Nimet Özgüç* (Ed.) M. J. Mellink, E. Porada ve T. Özgüç, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 273-279.
- Hawkins, J. D. (1995), *The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex of Hattusha (Südburg)*. *Studien zu den Boğazköy-Texten, Beiheft 3*, Wiesbaden, Harrasowitz.
- Hawkins, J. D. (1998), "Home to the Thousand Gods of Hatti", *Capital Cities. Urban Planning and Spiritual Dimensions. Proceedings of the Symposium Held on May 27.-29. 1996, Jerusalem* (Ed.) J. G. Westenholz, Jerusalem, Bible Lands Museum Jerusalem, 65-82.
- Heinrich, E. (1982), *Die Tempel und Heiligtümer im alten Mesopotamien. Typologie, Morphologie und Geschichte, Denkmäler Antiker Architektur 14*, Berlin, Gruyter.
- Hermann, W. (1979), "Jahwes Triumph über Mot", *Ugarit Forschungen*, 11: 371-377.
- Hooke, S. H. (1981), *Middle Eastern Mythology*. Penguin Books, Reprint, Middlesex, Watson and Viney, 1963.
- Houwnik Ten Cate, P. H. J. (1986), "Brief Comments on the Hittite Calendar: The Outline of the AN.TAH.ŠUM Festival", *Kaniššuar. A Tribute to Hans G. Güterbock on his Seventy-Fifth Birthday, May 27, 1983* (Ed.) H. A. Hoffner Jr. ve G. M. Beckman, Chicago: The University of Chicago Press, 95-110.
- Houwnik Ten Cate, P. H. J. (1988), "Brief Comments on the Hittite Cult Calendar. The Main Recension of the Outline of the nuntarriyašaš Festival, Especially Days 8-12 and 15'-22'", *Documentum Asiae Minoris Antiquae. Festschrift für Heinrich Otten, zum 75. Geburtstag* (Ed.) E. Neu ve C. Rüster, Wiesbaden, Harrasowitz, 167-194.
- Klengel, H. (1989), *Kulturgeschichte des alten Vorderasien. Veröffentlichungen des Zentralinstituts für Alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften 18*, Berlin, Akademie Verlag.
- al-Khalesi, Y. (1977), "The b₁t kispim in Mesopotamian Architecture: Studies of Form and Structure", *Mesopotamia*, 12: 53-81.
- Koch, K. (1979), "Zur Entstehung der Ba'al-Verehrung", *Ugarit Forschungen*, 11: 465-475.
- Köcher, F. (1952), "Ein mittelassyrisches Ritualfragment zum Neujahrsfest", *Zeitschrift der Assyriologie*, 50: 192-202.
- Kohlmeyer, K. (1983), "Felsbilder der hethitischen Grossreichszeit", *Acta Praehistorica et Archaeologica*, 15: 7-154.
- Korfmann, M. (1998), "Troia-Ausgrabungen 1997 mit einem topographischen Plan zu 'Troia und Unterstadt'", *Studia Troica*, 8: 1-70.
- Kramer, S. N. (1973), "Myths and Epics From Mesopotamia", *The Ancient Near East I* (Ed.) J. B. Pritchard, Princeton, Princeton University Press, 28-86.
- Kühne, C. (1993), "Voropfer im alten Anatolien", *Religionsgeschichtliche Beziehungen zwischen Kleinasien, Nordsyrien und dem Alten Testament. Internationales Symposium, Hamburg 17.-21. März 1990. Orbis Biblicus et*

- Orientalis* 129 (Ed.) B. Janowski, K. Koch ve G. Wilhelm, Göttingen, Vandenhoeck and Ruprecht, Universitätsverlag Freiburg, 225-283.
- Labat, R. (1963), *Manuel d'épigraphie Akkadienne*, Paris, Imprimerie Nationale.
- Macqueen, J. G. (1959), "Hittian Mythology and Hittite Monarchy", *Anatolian Studies*, 9: 171-188.
- Montet, P. (1975), *Das Alte Ägypten von der Vorgeschichte bis zu Alexander D. Gr.*, Essen, Magnus.
- Moortgat, A. (1949), *Tammuz. Der Unsterblichkeitsglaube in der altvorderasiatischen Bildkunst*, Berlin, Gruyter.
- Müller-Karpe, A. (1996), "Kuşaklı: Ausgrabungen in einer Hethitischen Stadt", *Antike Welt*, 1996/4: 305-312.
- Nakamura, M. (2002), *Das hethitische nuntarriyašha-Fest. Uitgaven van het Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul* 94, Leiden, Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.
- Neve, P. (1969/1970), "Eine Hethitische Quellgrotte in Boğazköy", *Istanbuler Mitteilungen*, 19/20: 97-107.
- Neve, P. (1971), *Regenkult-Anlagen in Boğazköy-Hattuša. Ein Deutungsversuch, Istanbuler Mitteilungen Beiheft* 5, Tübingen, Wasmuth.
- Oberhuber, K. (1972), *Die Kultur des Alten Orients*, Frankfurt/Main, Athenaiion.
- Oğuz, B. (1980), *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri. Teknikleri, Müesseseleri, İnanç ve Âdetleri II: Tarım, Hayvancılık, Meteoroloji. Bölüm I: İnançlar*, İstanbul, Doğu-Batı Yayınları.
- Otten, H. (1976-1980), "KASKAL.KUR", *Reallexikon der Assyriologie*, V: 463-464.
- Ökse, A. T. (baskıda), "Open-Air Sanctuaries of the Hittites", *Insights into Hittite History and Archaeology, Special Issue for Ancient West and East* (Ed.) H. Genz ve D. P. Mielke.
- Özenir, S. (2001), "Eflatunpınar Hitit Kutsal Anıt-Havuz 1998 Yılı Çalışmaları", *Akten des IV. International Kongresses für Hethitologie. Studien zu den Boğazköy-Texten* 45 (Ed.) G. Wilhelm, Wiesbaden, Harrasowitz, 532-540.
- Pallis, S. A. (1926), *The Babylonian Akitu Festival. Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-filologiske Meddelelser* 12.1. Kopenhagen, Hof-Boghandel.
- Papke, W. (1989), *Die Sterne von Babylon. Die Geheime Botschaft des Gilgamesch nach 4000 Jahren entschlüsselt*, Regensburg, Lübbe.
- Pongratz-Leisten, B. (1999), "Neujahr(sfest) nach Akkadischen Quellen", *Reallexikon der Assyriologie*, 9: 294-298.
- Pope, M. H. ve W. Röllig (1965), "Syrien. Die Mythologie der Ugariter und Phönizier", *Götter und Mythen im Vorderen Orient. Wörterbuch der Mythologie I* (Ed.) H. W. Haussig, Stuttgart: Klett, 217-312.
- Pope, M. H. ve J. H. Tigay (1971), "A Description of Baal" *Ugarit Forschungen*, 3: 117-130.
- Postgate, J. N. (1974), "The bit akiti in Assyrian Nabu Temples", *Sumer*, 30: 51-74.

- Raven, M. J. (1982), "Corn Mummies", *Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden*, 63: 7-36.
- Robertson, N. (1996), "The Ancient Mother of the Gods. A Missing Chapter in the History of Greek Religion", *Cybele, Attis and Related Cults. Essays in Memory of M. J. Vermaseren. Religions in the Graeco-Roman World 131* (Ed.) E. N. Lane, Leiden, Brill, 239-304.
- Sallaberger, W. (1999), "Neujahr(sfest) nach sumerischen Quellen", *Reallexikon der Assyriologie*, 9: 291-294.
- Schaeffer, C. F. A. (1939), *The Cuneiform Texts of Ras Shamra-Ugarit, Schweich Lectures*, London, Milford and Oxford University Press.
- Schirmer, W. (2002), "Stadt, Palast, Tempel. Charakteristika hethitischer Architektur im 2. und 1. Jahrtausend v. Chr.", *Die Hethiter und Ihr Reich. Das Volk der 1000 Götter*, Stuttgart, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 204-217.
- Schmöckel, H. (1938), "Dagan", *Reallexikon der Assyriologie*, 2: 99-101.
- Seeher, J. (2001), "Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattuša 2000", *Archäologischer Anzeiger*, 2001: 334-362.
- Segal, J. B. (1970), *Edessa. 'The Blessed City'*, Oxford, The Clarendon Press.
- Showerman, G. (1969), *The Great Mother of the Gods*, Chicago, Argonaut.
- von Soden, W. (1965), *Akkadisches Handwörterbuch*, 1-3, Wiesbaden, Harrasowitz.
- Steiner, G. (1957-1971), "Getreide nach hethitischen Texten", *Reallexikon der Assyriologie*, 3: 311-315.
- Türk, H. (2002), *Nusayrılık (Arap Alevliği) ve Nusayrilerde Hızır İnanıcı, Ütopya Yayınları 67*. Ankara, Ütopya Yayınevi.
- Wegner, I. (1978), "Regenzauber im Hatti-Land", *Ugarit Forschungen*, 10: 403-409.
- Wiggins, S. A. (2000), "The Weather under Baal: Meteorology in KTU 1.1-6", *Ugarit Forschungen*, 33: 577-598.
- Wilhelm, G. (1997), *Keilschrifttexte aus Gebäude A. Kuşaklı-Sarissa I/1*, Rahden/Westfalen, Leidorf.
- Yörükân, Y. Z. (1998), *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, Kültür Bakanlığı Yayınları 2104, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- Zimmer, D. H. (1926), "Babylonische Neujahrsfest", *Der Alte Orient*, 25/3: 3-28.

Tablolar

Suriye	Hava Tanrısı	Pınar Tanrıçası
	Dagān	Şala
Hitit	Telipinu	Hatepuna/Hatepinu
	Nerik Hava Tanrısı	Tassuwašši
	Hava Tanrısı	Ana Tanrıça
		Arinna Güneş Tanrıçası
	Tešup	Wurušenu
Alalah	Hayvanlar Tanrısı	Hepat
	LAMMA	Ana Tanrıça
Emar	Bitki Tanrıçası	Kubaba
	İshara	Irmak Tanrıçası
		Ba'la
Ugarit	Bitki Tanrıçası	Habluratum
	Aštar	Yer altı Su Tanrısı
		Aštar

Tablo 1: Tanrı Çiftleri

Mitolojik Öykü	Bölge	Bereket Tanrısı	Savaş Tanrıçası	Yer altı Tanrısı	Hakem Tanrı
Öldürülen Tanrı	Mısır	Osiris	Isis	Seth	Thot
	Suriye	Ba'al	Anat	Môt	El
Yeraltına inen Tanrı	Sumer	DUMUZI	INANNA	EREŞ.KI.GAL	EN.AN.KI
	Assur-Arami	Tammuz	İštar	Ereškigal	Ea
	Fenike	Adon/Eshmun	Aštarte		
	Frig	Attis	Kybele		
	Eski Yunan	Adonis/Kore	Aphrodite	Hades	Zeus
	Roma	Bacchus	Venus	Orkus	Zeus
Kaçırılan Tanrıça	Bölge	Bitki Tanrıçası	Kurtarıcı Tanrı(ça)	Yer altı Tanrısı	Hakem Tanrı
	Suriye	Aštarte	Ba'al	Jam	
	Eski Yunan	Core	Demeter	Hades/Pluton	Zeus
	Roma	Persephone	Ceres/Cerere	Orkus	Zeus
Kaybolan Tanrı	Bölge	Kaybolan Tanrı			
	Anadolu (Hitit)	Bereket Tanrısı Telipinu Nerik Hava Tanrısı			
Tanrı Mücadelesi	Bölge	Tahıl Tanrısı/Ejder	Hava Tanrısı		
	Anadolu (Hitit-Hurri)	Kumarbi	Teššop		
		İlluyanka			
Roma	Kronos	Zeus			

Tablo 2: Mevsim Döngülerini Simgeleyen Tanrılar

Sumer	Akkad-Assur	Suriye-Anadolu	E. Yunan-Roma	Ortaçağ ve Sonrası
Á.KI.TI (Labat 1963: 334)	akītu, akīt seri (Gelb v.d. 1964: 267)	zukru. AN.TAH.ŠUM EZENpurulliaš	Lavatio Cybele	Nevruz Hidrellez Hagia Yorgi/St. Georges Paskalya Ida Isa
Ē Á.KI.TI (Labat 1963: 324, 334)	bīt Akītu (Gelb v.d. 1964: 267)			
Ē Á.KI.TINIEDIN (Labat 1963: 324, 334, 597, 168)	bīt akīti ša sēri (Gelb v.d. 1964: 269)			

Tablo 3: Yeni Yıl ve Bahar Bayramları

Sumerce	Akkadca	Anadolu Dilleri	Yunanca	Anlamı
KASKAL (Labat 1963: 166)	harrānu (Gelb v.d. 1956: 106)			Yol
KASKAL.A (Labat 1963: 166, 366)	harrān mīm (Gelb v.d. 1956: 106)			Su Yolu
KASKAL.KUR (Labat 1963: 166, 366)	harrān mātīm (Gelb v.d. 1956: 106)			Kara Yolu
^a KASKAL.KUR (Hawkins 1993, 274-275, 277)				yer altına yapay giriş
TŪL (Labat 1963: 511)	būtru (Gelb v.d. 1965: 335), hirītu (Gelb v.d. 1956: 198), kalakku (Civil v.d. 1971: 62)	Hattice luli- (Wegner 1978: 406), Hittice hateššar (Friedrich 1952: 65), Hurice dapi (Haas ve Wilhelm 1974: 177, 305)	bothros	çukur, delik, kuyu, mağara
GIBĪL (Labat 1963: 548)	maqlū (Civil v.d. 1977: 251)	Hittice šanezzi (Friedrich 1952: 181)		Tütsü
KI.KAŠ.GAR (Labat 1963: 461, 214, 597)	tākultu (von Soden 1965: 1309)			Kült Yemeği

Tablo 4: Kutsal Mekanlara ve Sunulara İlişkin Terimler

New Year Feasts, Fertility and Rain Making Ceremonies since the Early Near East"

Assoc. Prof. Dr. A. Tuba ÖKSE*

Abstract: Water resources are associated with fertility of fields for farming communities. The seasonal cycle of the nature and the sponing and harvesting of vegetation depending on water resources developed a religious conception in the Ancient Near East. Mythological stories and several ritual practices on this concept can be followed by archaeological evidence and interpreted by written sources. Temples and open-air sanctuaries related to fertility-cult were placed close to natural water sources like rivers and springs, or a well was dug near temples. The rebirth of nature in Spring and harvest in Autumn were celebrated in these sanctuaries with offerings to the gods. The combination of grain with water symbolised the rebirth of nature and the seeding of the fields. Pools and basins were used for rain-making ceremonies and offerings were put into pits or poured into springs, since these were believed to be entrances to the netherworld, moreover, incense was used to invite gods and souls to take part in ritual meals. These rituals were practiced in the Near East through ages and some traditions reached the modern times.

Keywords: Fertility Cult, Water Cult, Vegetation Cult, New Year

---

* Hacettepe University, Faculty of Letters / ANKARA
okse@hacettepe.edu.tr

Церемония вызова дождя и достатка, празднования нового года в наши дни и из древней предАзии

А.Туба Оксе*

Резюме: Водные источники в сельскохозяйственных сообществах напрямую связаны с плодородием почвы. Сезонный круг в природе и зарождение корня растений и жатвы связанное с водными источниками приняло в предАзии религиозный характер. В этом значении возникшие митологические истории и ритуалы могут наблюдаться в археологических находках и анализироваться по письменным источникам. Храмы относящиеся к культу плодородия и храмы на открытом воздухе были построены возле природных водных источников как реки и ручьи или же возле храмов были вырыты колодцы. Храмы относящиеся к культу плодородия и храмы на открытом воздухе были построены возле природных водных источников как реки и ручьи или же возле храмов были вырыты колодцы. Возрождение природы весной и жатва осенью праздновались в этих храмах вместе с вознесением Всевышнему. Соединение воды и зерна символизировало возрождение природы и посев зерна. Озёра и бассейны использовались для церемонии вызова дождя и поставка, клались в ямы, которые считались дверями в иной мир или же выливались в ручьи, отдельно же использовались благовония для обеспечения ритуальных кушаний богов. Эти традиции были в предАзии и частично дошли до наших дней.

Ключевые слова: Культ Плодородия, Культ Воды, Культ Растений, Новый Год

---

* Университет Наджеттепе, Факультет Литературы, кафедра археологии-АНКАРА
okse@hacettepe.edu.tr